

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

Қазақстан Республикасы Конституциясы күніне арналған
«КОНСТИТУЦИЯ: ҚҰҚЫҚ ҮСТЕМДІЛІГІНІҢ, АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ МЕН
ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ІСКЕ АСЫРУ»
атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ
29 тамыз 2018 жыл, Астана қ.

МАТЕРИАЛЫ
Международной научно-практической конференции
«КОНСТИТУЦИЯ: ВОПЛОЩЕНИЕ ЦЕННОСТЕЙ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА,
ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА И СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВА»
посвященная Дню Конституции Республики Казахстан
29 августа 2018 года, г. Астана

MATERIALS
International scientific-practical conference
«THE CONSTITUTION: THE EMBODIMENT OF THE VALUES OF THE RULE
OF LAW, CIVIL SOCIETY, AND THE MODERN STATE»
Devoted to Constitution Day of the Republic of Kazakhstan
August 29, 2018, Astana

**ӘОЖ 342(063)
КБЖ 67. 4000.1
К18**

Редакциялық алқа:

**Амандықова С.К., Өмірзақов П.К., Хайрмуханмедов Н.И., Тлепина Ш.В.,
Мукашева А.А., Сембекова Б.Р., Жуманова М.Х.**

Қазақстан Республикасының Конституциясы күніне арналған «Конституция және қоғам мен мемлекеттің жаңғыруы» атты халықаралық ғылыми практикалық конференция материалдарының жинағы (29 тамыз 2018 жыл). Жалпы редакциясын басқарғандар: И.И. Рогов, А.О. Шәкіров, Е.Б.Сыздықов. – Астана: Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2018. – 394 б.

ISBN 978-9965-31-953-2

Қазақстан Республикасының Конституциясы күніне арналған «Конституция және қоғам мен мемлекеттің жаңғыруы» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарының жинағы қоғамды және мемлекетті жаңғыртудың теориялық және құқықтық аспектілері, азаматтық және қылмыстық-процессуалдық заңнаманы реформалау, сондай-ақ халықаралық стандарттарды енгізу, Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасындағы құқықтар туралы ғылыми мақалаларды қамтиды. Жинақ заңгер-мамандарға және кең қауымға арналған. Барлық материалдар авторлардың баяндауында жарияланды.

В Сборник материалов международной научно-практической конференции «Конституция и модернизация общества и государства», посвященной Дню Конституции Республики Казахстан, включены научные статьи по вопросам теоретико-правовых аспектов модернизации общества и государства, реформирования гражданского и уголовно-процессуального законодательства, а также имплементации норм международного права в действующее право РК. Сборник рассчитан на специалистов-юристов и широкий круг общественности. Все материалы опубликованы в изложении авторов.

The collected materials of international scientific-practical conference: «Constitution-the basis of dynamic and stable development of the society and the state», devoted to the Day of Constitution of Republic Kazakhstan the greetings and reports of leadership of state bodies of Kazakhstan, bodies of the constitutional control, ombudsmen, judges of the constitutional courts and correspondent bodies of the number of foreign countries, eminent home and foreign scientists –lawyers are included. The collected materials are designed for experts –lawyers and broad sections of the public. All the materials are published in the exposition of the authors.

**ISBN 978-9965-31-953-2
ӘОЖ 342(063)
КБЖ 67.400.1**

©ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, 2018

СОДЕРЖАНИЕ

ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ

Marco Gregg	A Euro model for the tobin tax: the (tossible) impac to the new tax on the European Financial Market (and on the non eu investors)	9
Онгарбаев Е.А.	Об изменениях и дополнениях в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам религиозной деятельности и религиозных объединений	13
Гхабисимова Л.А.	О некоторых аспектах понимания конституционной ответственности в решениях конституционного суда Российской Федерации	17
Кванина В.В.	Конституционно-правовые основы отраслевых принципов предпринимательского права России и Казахстана	20
Букалерова Л.А. Остроушко А.В.	К вопросу о коррупции в системе образования в России	23

СЕКЦИЯ 1

ВОПЛОЩЕНИЕ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА И РАЗВИТИЕ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В ЦЕННОСТЯХ СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВА

Амандыкова С.К. Есентемирова А.М. Аничкин Е.С.	Некоторые проблемы и перспективы высшего образования в Казахстане	27
Абдрасулов Е.Б.	Конституционное право Российской Федерации и стран Центральной Азии: факторы общности	36
Нурпеисов Е.К.	Судебная власть и ее роль в обеспечении конституционной законности.	40
Капсалямова С.С. Абуов А.А.	Конституция и развитие гражданского общества в Казахстане	43
Амандыкова С.К. Калмаганбетова Д.Б.	Некоторые вопросы повышения правовой культуры государственных служащих Республики Казахстан	47
Кусаинова Л.И. Айтбай Ж. А.	Правовые основы положения политических партий в Республике Казахстан	51
Громова Е.А.	Правовое регулирование защиты прав потребителей финансовых услуг в Казахстан	54
Ибрагимов.Ж.И.	Государственно-частное партнерство в условиях цифровой реальности: сравнительно-правовой анализ законодательства России и Казахстана	60
Кусаинова Л.И. Смагулова А.С.	Конституция құқық үстемдігінің кепілі	63
Сарсенова С.Н.	Вопросы возрождения обычных правовых норм в современной системе гражданского права	68
Гезердава С.И.	Актуальные вопросы институциональных реформ в области высшего образования Казахстана	72
	Конституционное измерение характеристик гражданского общества (сравнительно-правовой анализ)	76

Иванова Ж.Б.	Конституционно-правовая охрана объектов культурного наследия как воплощение традиционных духовно-нравственных ценностей народа	82
Спиридонова А.В.	Конституционный принцип свободы предпринимательской деятельности и его ограничение антимонопольным законодательством	84
Калмаганбетова Д.Б.	Правовое регулирование участия политических партий в выборном процессе Республики Казахстан	87
Хайрмуханмедов Н.И.	Егемендік ұғымының теориялық-құқықтық негіздері	90
Смағұлова А.С. Кусайнова Л.И. Смағұлов А.А. Османова Д.Б. Абдикаликов К.Б. Әлмұхамбетов Ж.Н.	Дәстүрлі құқықтағы ар-намысты қорғаудың өзіне тән ерекшеліктері	94
Жамбаев Е.С. Сапарбекова Б. Е.	Оценка современной системы высшего образования Республики Казахстан	98
Ибрагимов Ж.И. Бұлақбаев М.Б. Сәулен Нұржан	Қазақстан Республикасындағы кәсіптік одақтар қызметінің конституциялық-құқықтық жағдайы	102
Жамбаев Е.С. Сапарбекова Б. Е.	Қоғамдық келісім және саяси тұрақтылық – конституциялық құндылықтың мазмұны және оны қамтамасыз ету құралдары.	105
Ибрагимов Ж.И. Бұлақбаев М.Б. Сәулен Нұржан	Есеп беруші мемлекетті қалыптастырудағы мемлекеттік қызметшілердің құқықтық санасының ролі ролі	108
Хайрмуханмедов Н.И.	Қазақстан Республикасында жоғарғы білім беру барысындағы өзекті мәселелер	114
Алимпиева Т.Г.	Еуропалық жоғары оқу орнынан кейінгі білім және ғылыми зерттеулер кеңістігінің ерекшелігі	116
Капсалямова С.С. Зейдин К.Б.	Конституционные основы общественного согласия и политической стабильности Республики Казахстан	123
Женисов С.К. Мысыр Олжас Сеилханов Ж.Д.	Омбудсмен институтының конституциялық-құқықтық негіздері	125
Мырзатаев Н.Д.	Ата заңымыз тарихи-мәдени мұра нысандарын қорғау, сақтау және пайдаланудағы негізгі қайнар көзі ретінде	129
Weisbekova G.K.	Экономикалық контрабанда: қоғамдық қауіптілігі және жауаптылық мәселелері	131
Нурутдинова А.Ж.	Цифрлы технологияларды енгізу процесіндегі жоғары білім беру жүйесін жетілдірудің кейбір мәселелері	134
Kussainov A.A.	The concretization of legal norms in court holding (theory and practice)	136
Наурызбаев Е.А. Глеубердина У.Т. Женисов С.К. Мысыр Олжас Смағұлова А.С. Кусайнова Л.И. Роза Өміртай	Проблемы совершенствования правовой охраны окружающей среды на военных и оборонных объектах Республики Казахстан	138
	Bologna process as a basis of transformation of higher education institutions in non-commercial joint stock companies (experience of the baltic states)	141
	Мемлекеттік басқару жүйесіндегі конституцияның маңыздылығы	144
	Конституциялық реформалар аясындағы мемлекеттік билік тармақтарының өкілеттіктері	148
	Договор личного найма в обычном праве	150
	Конституция – елдігіміздің айнасы	153

Бердыбаев Е.М.	Қоғамдағы құқықтық сананың қалыптасу бағыттары.	155
Махов А.Р	К вопросу о совершенствовании конституционной ответственности глав субъектов зарубежных федераций	157
Саулен Нуржан	Местные исполнительные органы власти Казахстана: организация, деятельность и полномочия	164
Бабаян Р.А.	Информационная безопасность как неотъемлемая часть системы национальной безопасности Российской Федерации на современном этапе	168
Мырзатаева Р.Д.	Бастауыш сынып оқушыларының тілдік сауаттылығы: әдістемедегі инновациялар	171
Ораз Рсай	Қазақстандағы әйел құқықтарының құқықтық теориялық аспектілері	174
Рябова Т. В	Правовые позиции органа судебного конституционного контроля Республики Армения	177
Нугыманов Е.	Конституция қоғамдық тұрақтылықты сақтау мен нығайтуының кепілі	179
Сапарбекова Б.	Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресудің әлімдік тәжірибесі	181
Мырзатаев Н.Д.	Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың шетелдік тәжірибесі	187
Гастаев Н.Б.	Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың шетелдік тәжірибесі	187
Цой К.Р.	Анализ законодательства в сфере образования для детей с особыми образовательными потребностями	189
Макоев Т.В.	Конституционные основы многопартийности в современной России	194
Садуақасов А.А	Мемлекеттік билік бөлінісінің принциптері және қр-ның конституциясына бектілуі	197
Зейнелгаби Адиль Омарова Э.Б.	Правовое регулирование вопросов социального обеспечения в Республике Казахстан	199

СЕКЦИЯ 2 КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВООТНОШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ЧЕТВЕРТОЙ ПРОМЫШЛЕННОЙ РЕВОЛЮЦИИ

Өмірзақов П.Қ	Корпоративтік құқықтың дамуының конституциялық негіздері	203
Абдирайымова А. докторант	К вопросу о государственном регулировании продовольственной безопасности в Республике Казахстан	205
Бексултанова Р.Т., Калтаева А.Т.	Доступ к правосудию как принцип правового государства	209
Жаркенова С.Б.	Некоторые актуальные вопросы совершенствования трудового законодательства Республики Казахстан	212
Жусипова Б.А., Омарова Э.Б.	Еуразиялық Экономикалық Одақ мүше елдердің жер қатынастары субъектілерінің құқықтық жағдайы	218
Нурғалиева Е.Н.	Правовая защита социально-уязвимых слоев населения	221
Нурмагамбетов А.М.	Некоторые вопросы становления конституционализма в Республике Казахстан	225
Нурмагамбетов А.М.	О некоторых новеллах современного трудового законодательства Республики Казахстан	228
Нурмагамбетов А.М.	О предмете международного трудового права	231
Нурмагамбетов А.А.	Добросовестность, разумность и справедливость	235

докторант Омарова Э.Б., Бердиярова Ж.С. Омарова Э.Б., Жусипова Б.А. Палымбетов Н.Ш. докторант Хасенов М.Х.	как оценочные понятия гражданского права Охрана труда по действующему трудовому законодательству Конституционно правовые основы Жұмыспен қамтудың типтік емес нысандарының заңды мәні Влияние новых технологий на развитие гражданского права: вызовы XXI века	239 242 246
Марат Н.М.	Қазақстан Республикасында концессиялық қатынастардың құқықтық реттелуі	252
Карибаева А.К.	Основные направления определения гражданско-правовой ответственности за коррупционные правонарушения в Республике Казахстан	258
Кожаметова С.Г.	Особенности правового статуса различных видов субъектов предпринимательства	262
Сақтағанова И.С., Аябековам.Н.	Мүмкіндігі шектеулі адамдардың қол жетімді ортадағы құқықтары: тәжірибелері, мәселелер және оны шешу жолдары	266
Абдраимов Е. Палымбетова М.	Апелляциялық сатыдағы соттың өкілеттігі Жерге меншік иелері мен жер пайдаланушылардың құқығын шектеудің құқықтық мәселелері	275 277
Сактаганова А.	Қазақстан Республикасының халықты әлеуметтік қорғау саясаты	280
Тоғжанова Ж.	Ювеналды әділет – кәмелетке толмағандар құқықтарын қорғау кепілі	283
Жүмекен Н.	Қазақстан Республикасындағы инвестициялық саясатты жүзеге асыру және қр заңнамасына сәйкес реттеу	285
Сактаганова А.	Медициналық сақтандыруды дамытудың шетелдік тәжірибесі - азаматтардың мүдделерін қорғаудың нысаны	288
Абдраимов Е. Сактаганова А.	Сот билігінің конституциялық негіздері Қазақстандағы арбитраж (аралық) соттың қалыптасуы және дамуы	291 294
Сақтағанова И.С., Аябекова М.Н. Темиржанова А., Жолимова А., Болатбекова И. Қожахметова Д.С.	Мүгедектердің құқықтарын қорғаудың халықаралық- құқықтық негіздері Правовой механизм защиты прав человека (на примере построения финансовых пирамид)	298 305
Сақтағанова И.С., Жанжігітова Ж.А. Марленқызы А.	Совершенствование правовых механизмов ипотечного кредитования в Республике Казахстан Жаңа заманғы экономикалық қоғамдағы отбасылық бизнесті дамытудың кейбір мәселелері Атқарушылық іс жүргізу құқықтық институтының дамуы және келешегі	308 314 318
Айбасов А. Аманғалиева А.	Сақтандырудың даму тарихы Шет мемлекеттердегі баламалы немесе аналогиялық құқықтық институттар	325 331
Калтаева А.Т.	Конституция-қоғам мен мемлекет дамуының динамикалық және тұрақты негізі	338

**СЕКЦИЯ 3
ВОПЛОЩЕНИЕ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УГОЛОВНОЙ ПОЛИТИКЕ**

РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Ахпанов А.Н., Келигова Х.Ю.	Ошибки в свидетельских показаниях	341
Ахпанов А.Н., Турсын А.М.	Вопросы обеспечения электронного перевода В современном уголовном процессе	345
Скаков А.Б.	Обеспечение прав испытуемых в условиях пробации	349
Сембекова Б.Р.	Антикриминальная безопасность личности в системе противодействия терроризму и экстремизму	355
Канаев А. С Амиргалиев А.А.	О некоторых вопросах контрразведывательной деятельности в Республике Казахстан	358
Дук Ю.И.	Соблюдение принципов верховенства права в борьбе с региональной преступностью.	362
Кабакова О.В.	Конституционные обязанности молодежи Российской Федерации как воплощение верховенства права в условиях построения гражданского общества	364
Баймолдина С. М.	Уголовная ответственность за преступления, совершаемые в информационных системах в Республике Казахстан	369
Муратханова М.Б., Мұқаметқазинов А.С.	Халықаралық деңгейде және шетелдерде	372
Ашимова Э. А.	Жасөспірімдерді өзін - өзі өлтіруге дейін жеткізуге итермелейтін себептер	376
Ашимова Э. А., Абулкаирова А. М. Даурембеков Е.К.	Пайдакүнемдік қылмыстарының алдын алу шаралары	382
	Правовые аспекты избрания меры пресечения в виде содержания под стражей в отношении женщин подозреваемых и обвиняемых в акте терроризма	385
Балгынтаев А.О., Енсебаева А.Р. Досанов М.У.	Вопросы социального обеспечения судей	389
	О вопросах совершенствования Казахстанского уголовного законодательства по борьбе с мошенничеством	391
Салпеков А. С.	Правовые гарантии и проблемы обеспечения независимости судей в Республике Казахстан	394
Сеилханов Ж.Д.	Экономикалық контрабанда: қоғамдық қауіптілігі және жауаптылық мәселелері	398
Тулепенов Ж. К. Кубенова Ш.А.	Қылмыстық жауаптылықтан босатудың кейбір негіздері	400
	Уголовная ответственность за вовлечение совершеннолетних в совершение уголовных правонарушений в Республике Казахстан	404
Бегеев Т. Б.	Особенности проявления экстремизма и терроризма в обществе	407
Аширбекова К. Б. Дуисова А.М.	Систематизация судебного приговора	411
	Права и свободы человека в Казахстане, как система ценностей правового государства	413
Кулбаева М. М.	Понятие и эффективность уголовно-правового воздействия на врачебную ошибку	418

СЕКЦИЯ 4

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РЕАЛИЗАЦИИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА И ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

Сарсембаев М.А.	Казахстанские и международные суды в решении международно-правовых проблем (на примере проблем международного транспорта и транзита)	422
------------------------	--	-----

Тлепина Ш.В.	Периодизация истории международного права	425
Акпарова Р. Н.	Международные стандарты и законодательство Республики Казахстан о правовом значении актов органов уголовного преследования и судов иностранных государств	431
Алпысбаева Ю. А.	Актуальные проблемы обеспечения свободы передвижения товаров в рамках евразийского экономического союза	441
Алшинбаев И. Ф.	Международно-правовое регулирование биологической безопасности на космических объектах	443
Есенбаева Г. С.	Международно-правовые проблемы режима контроля за ракетными технологиями	446
Жаксыгельдинов Л. Д.	Определение правосубъектности транснациональных корпораций в теории международного права	449
Жунусбекова А. Ж.	Халықаралық құқықтағы халықаралық шарттардың маңыздылығы	452
Искакова Ж. Т.	Еаэс и вто: взаимодействие двух правопорядков	456
Кабакова О.В	Конституционные обязанности молодежи Российской Федерации как воплощение верховенства права в условиях построения гражданского общества	458
Қаражан Б. С.	Международно-правовое сотрудничество стран центральной азии в условиях региональной интеграции	463
Костяная Ю. С.	Конституционное право человека и гражданина на информацию в Республике Казахстан.	466
Сатова А. С	Энергетическое сотрудничество в рамках еаэс как инструмент глобализации.	468
Сарсембаев М.А.	Проблемы транзита В Казахстанском законодательстве и международном праве	470
Сейдеш Б. Б.	Конституция – мемлекеттің тұрақтылығы мен ұлттық құндылықтарды сақтау кепілі ретінде	475
Сулейманова И. И.	Халықаралық құқық принциптері мен нормаларына сәйкес қылмыстық заңнаманы дамыту жолдары	483
Панов С.К.	Универсальный периодический обзор как уникальный механизм универсальной правозащитной системы	485
Хамидулина М. Б.	Вопросы международно-правовой защиты авторских и смежных прав	487
Шналина А. А.	Техническое регулирование как механизм защиты потребителей. Безопасность игрушек.	491
Sartayev A.K.	“Kazakhstan in the age of independence (some problems of international treaties realization)”	493

7. Закон Республики Казахстан от 22 июля 2011 года № 477-IV «О миграции населения» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 04.07.2018 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31038298#pos=4;-46
8. Хозяйственный кодекс Украины от 16 января 2003 года № 436-IV (с изменениями и дополнениями по состоянию на 06.02.2018 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30418746#pos=6;-311
9. Предпринимательское право Российской Федерации: учебник / отв.ред. Е.П. Губин, П.Г. Лахно.- 3-е изд., перераб. и доп. 2017.-992 с.
10. Письмо Комитета государственных доходов Министерства финансов Республики Казахстан от 11 января 2017 года № КГД-19/511-И // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36597098#pos=5;141
11. Информация о порядке предоставления гражданам Российской Федерации, постоянно проживающим на территории Республики Казахстан, права регистрации в качестве индивидуальных предпринимателей // http://www.consular.rfembassy.ru/lm/press_releases/?cid=0&rid=434

Сақтағанова И.С.

Заңғылымдарының кандидаты, доцент

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Азаматтық және экологиялық құқық кафедрасы,

Аябекова М.Н.

Заң ғылымдарының магистранты, оқытушы

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Азаматтық және экологиялық құқық кафедрасы,

Заманауи өмірдің күнделікті күйбең ырғағымен біз тіпті өзіміз түгілі, біреудің қайғы-қасіретін және басқа адамдардың қиындықтарын байқамай қаламыз. Адамдарға деген әділетсіздікті көріп, күрсіне отырып: «Бұл не деген қатал өмір? Неге біз әр нарсеге немқұрайлы қараймыз?» деген сұрақтар мазалайды. Өйткені, бүгінгі күні сау адамға өмірде бейімделу оңай емес болса, онда мүгедектерге не істеу керек? Әрине, бұл тұрғыдан алып қарағанда, жұмыссыздық, білім сапасының төмендігі және денсаулық сақтау оларды табысты қалпына келтірудің басты кедергісі болып табылады.

Мүгедектердің санының өсуі түрлі себептерге байланысты. Оның бірі- мүгедектердің дұрыс қызмет ала алмауы. Яғни, атап айтатын болсақ, 60-70% халықтың ақылы түрде ем алу деңгейінің жетпеуінен де болып табылады. «Республиканың бюджеттік медициналық мекемелерінде жасырын, бірақ дерлік заңдастырылған ақылы медициналық көмек жүйесі құрылды. Нәтижесінде мемлекеттік кепілдік жүйесі іс жүзінде тек декларация болып табылады. Егер ақылы медициналық қызметтердің саны арта берсе, 2020 жылы республиканың әрбір жетінші азаматы мүгедек болады» [1, 82].

Әрине, бұндай сандар көрсеткіші тіпті естуге де қорқынышты-ақ. Бірақ күманданудың еш қажеті жоқ. Еске алып қарайықшы, қаншама рет тегін түрде дәрігерлерге бірден жолыға алмай кезек күтеміз. Сондай-ақ, жоспарлы түрде болатын операция болса, ұзақ күтуге тура келеді. Ал, ақшаға болса, күні ертең жасауға дайын. Былай алып қарасақ, бәрі де заңды түрде жүріп жатқан секілді. Ал, іс жүзінде қалай деген сұрақтар туындайды?

Жағдайды қалай өзгертуге болады? Ең алдымен, сапалы алғашқы медициналық көмек қажет болып табылады. Аудандық дәрігерлер пациенттердің ауруларына наза аударуы керек, әсіресе, көзге көрінетін аурулар қатарына: жүрек-қантамыр жүйесі, адам денесінің тері бетінің меланомасы секілді.

Бұл жағдай яғни, профилактикалық тексерулердің санын және сапасының төмендеуіне әкеліп соғады. Емтихандар кезінде ауруларды ерте кезеңде анықтауға және емдеуге болады. Кейде адамды құтқаруға да болады. Осыны жасау үшін аудандық денсаулық сақтау мекемелерін күшейтіп, оларды барлық бағыттар бойынша, жоғары білікті мамандармен қамтамасыз ету қажет: «Елеулі қаржылық шығынсыз, мүгедектердің бастапқы қолжетімділігі 50-60%-ға төмендеуі мүмкін, тек ауруларды ерте анықтау бойынша жұмыстарды ұйымдастыру және барлық деңгейдегі дәрігерлердің жауапкершілігін арттыру болып табылады.»

Егер былай алып қарасақ, мүгедектер өз зейнетақысына өмір сүруі мүмкін емес. Мүмкіндігі шектеулі жандар жұмыс істеуге лайықты және олар өз-өздерің қамтамасыз ете алады. Бірақ, олар қай жерге керек деген сұрақтар туындайды. Дағдарыс кезінде тіпті дені сау жандардың өзі жұмыссыз болып жатқанда, денсаулығына байланысты шектеу

қойылады. Сонымен қатар, профессиональдық деңгейдегі қызметтің болмауында болып табылады. Сондай-ақ, мүмкіндігі шектеулі жандардың барлығы білімнен бейхабар емес.

Өткен жылы ғана жұмыспен қамту органдарына 2051 мүгедек қатысқан болатын. Бұл яғни, 2008 жылғымен салыстырғанда 52 % артық. Олардың 5% жоғары кәсіби білім бар, 12 % орта кәсіптік, 17% бастауыш деңгейінде, 40 %- орташа деңгейіндегі білімі бар болып табылады. Олардың 1272-і көмекке жетті.

Айта кететін жәйт, бұл мүгедектерге арналған жұмыс орындарын белгілеу туралы Қазақстан Республикасының заңымен қамтамасыз етілген болатын, оның арқасында 21 отбасыдағы 246 кәсіпорын мүгедектерге арналған квота туралы ақпарат берді.

Жұмыспен қамту орталығы жұмыс берушіге жұмыс орнына жұмсалатын шығындарға (арнай жұмыс орындарын жабдықтау, арнайы техниканы сатып алу, орнату) нақты шығын көлемінде белгілі бір теңге мөлшерінде өтейді.

Егер бұл сома жеткіліксіз болса? Содан кейін әрине, кәсіпорын есебінен жүргізіледі. Елімізде, «Мүгедектерге арналған жұмыс орындарын белгілеу туралы» Заң квота шегінде мүгедектер үшін жұмыс орындарын құратын жұмыс берушілерді ынталандыру шараларын қарастырмайды. Осылайша, тиісті өзгерістер жасау қажет, сонда жұмыспен қамту проблемалары тез шешіледі. Бізде мүгедектерге арналған арнайы жабдықталған жұмыс орындары немесе мүгедектердің үйде жұмыс істейтін мамандандырылған кәсіпорындары жоқ. Бұл да бір өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Кәсіптік дайындыққа 127 адам кәсіптік түрде білім алуға, сондай-ақ, жеке түрде білім алуға жіберілген болатын. Соның нәтижесінде, жұмыс істегісі келетіндер: компьютер операторы, дәнекерлеуші, кран операторы, бухгалтер, шаштараз, бас секретарь, тігінші, көркем өнімдерді өндіруші және т.б. мамандықтарға ие бола алған болатын. Олардың 82-і жұмысқа орналасты. Сондай-ақ, арнайы тренингтен кейін өз бизнесін ашуға мүмкіндік алғандар да болды.

Бірақ балалардың мүгедек ата-аналарымен жұмыс істеуі қиын. Салыстырмалы түрде қарасақ, Саха Республикасы «Стерх» ведомстволық бағдарламасының жүзеге асырылуы арқасында олар 104 адам қоғамдық жұмыстарға жіберілді, 65 жеке кәсіпкерлікті субсидиялауға, 52 кәсіптік дайындықтан өткен болатын.

2010 жылдың бірінші тоқсанында 498 мүгедектік жұмысқа орналасу үшін республиканың жұмыспен қамту қызметіне түсті. Бұл өткен жылға сәйкес, осы жылғымен салыстырғанда 18 % артық. Олардың 36%-ы жастар болып табылады [2, 83].

Қоғамда тең құқылы сезінуі үшін мүгедектерге не керек? Мүмкіндігі шектеулі жандар, әсіресе, арнайы коляскада, әкімшілік орындарға, сауда және ойын-сауық орталықтарына кіруге мүмкіндік жасалынған ба? Әрине, жоқ. Олар ешқашан мұндай қадамдарды және осындай ғимараттарды пандустарды ешқашан жеңе алмайды. Сондай-ақ, оларға ешқандай әлеуметтік қамсыздандырылу қарастырылмаған. Яғни, бұл адам құқығын бұзу болып келеді.

Мұны істеу үшін ең алдымен науқас балалар тұратын пәтерлерді қажетті техникалық құралдармен, соның ішінде Интернетке қол жеткізуді қамтамасыз ету қажет. Бұл бағыт, Қазақстан Республикасының президенті Елбасымыздың «Рухани жаңғыру» атты жолдауында бұл жүйелер нақты көрсетілген. Мүмкіндіктері шектеулі адамдар айналадағы әлеуметтік ортаға бейімделуі керек, бірақ қоғам оларды қабылдауға күш салуы керек. Дегенмен де, қоғам бұндай көзқарасқа дайын емес секілді. Бүгінде мемлекеттік саясатта кемшіліктер қоғамдық ұйымдармен толтырылады.

Дені сау жандар мен мүгедектердің құқықтары теңдей қорғалып, оңалту, білім алу және жұмысқа орналасу құқықтары теңдей қаралуы керек.

Оңалту орталықтарын, әлеуметтік қызметтерді, мүгедек қоғамдары мен қауымдастарымен жұмысын үйлестіретін денсаулық сақтау мекемелерін біріктіретін құрылым құру қажет. Бізге әлеуметтік қызметкерлерге, медбикелерге, мүгедектерге, мүгедектердің туыстарына, қарттар мен мүгедектерге қамқорлық жасайтын еріктілерге арналған жобалар, курстар қажет. Енді мүгедектердің рухын күшейту жеңіске жету үшін олар үшін қажетті орталықтар құрылды.

Жоғарыда атап көрсетілгендей, мүмкіндігі шектеулі жандардың өзін-өзі жұмыспен қамту мәселелері үлкені бір тамыры тереңде жатқан проблемаға айналған. Екінші бөлімде мүгедектердің жұмыспен орналасуы туралы атап өткен болатынбыз. Алайда, бұл жұмысқа орналасу тағы да бір өзекті яғни, глобальдық проблема десе, артық айтқандығымыз емес шығар. Өйткені, мүгедек деп атағанның өзінде, шын мәнінде, көбісіміз жан ұшырлақлықтай қорқып, қашқақтаймыз. Тіпті, жұмыс алып, бірге қызметтес не әріптес болмақ түгілі, көрген кездің өзінде аянышпен не болмаса бір өкінішпен қарайтынымыз айтпасақ та белгілі. Сондықтан да, бұл диссертациямның тақырыбын осылай алуымның себебі осыдан. Себебі, өздеріңіз білетіндеріңіздей, әлеуметтік көмек алушы жандардың түр-түрі бар. Алайда, міндетті түрде мүгедектікке тоқталғанымның үлкен септігі бар. Біз қоғам болып, бірігіп, бірлесіп осы бір мәселені шешсек, заң жүзіндегідей тең құқық қорғалуы әбден мүмкін еді. Бұл жандардың біздерден қандай кем не артық тұстары бар десек? Әрине, Алланың қалауымен алынған ерекше тұстары болмаса, бізден артық болмаса кем емес шығар. Өйткені, қазіргі таңда, көптеген жандардың куәсімін, бірі- ішімдіктің құлы болып, қоғамнана шет қалып жатса, енді бірі- жеңілдікке салынып, жеңіл нан табудың жол іздеуде. Осындайда бұл жандар он екі мүшесі сау бола тұрып, осындай құқықтарың не қоғам құқықтарың бұзып жатқан жандарды көргенде, сол кісілерді мүгедек пе деген ойлар да келеді?! Әрине, қазіргі таңда көптеген мәселелер өзегін таба алмай жатқаны рас. Біріншіден, қарапайым халықтың шындықты айта алмауында, шындықты айтайын десе, қоғамнан не жұмыстан шет қалуы мүмкін. Сондықтан да, біз, қоғамдағы болып жатқан мәселелерді шешудің жолдарын талқыламақ жайымыз бар.

Жалпы, мүгедектер не мүмкіндігі шектеулі жандардың бұл санаты мемлекет тарапынан ерекше көзқарасты талап етеді. Бүгінгі күні еңбек заңнамасында, салық заңнамасында, тұрғын үй заңнамасында халықтың осы санатын, халықтың әлеуметтік осал топтарына жатқызатын нормалар бар және осыған байланысты артықшылықты сипатты нормалары бар.

Сондай-ақ, мемлекеттік баждар мен алымдарды төлеуден босату, салықтық аударымдарды төлеудің төмендетілген ставкалары, тұрғын үйді басымдылықпен қамтамасыз ету, жұмыс орындарына квота бөлу- бұл біздің азаматтарымыздың мемлекет қамқорлығына мұқтаж азаматтардың толық тізімі емес.

Мүгедектер не мүмкіндігі шектеулі жандар- бұл өмірлік белсенділіктің шектелуіне және оның әлеуметтік қорғау қажеттілігіне әкелетін аурулар, жарақаттар, олардың жарақаттарымен, ақауларымен байланысты, дене функцияларының тұрақты бұзылуы бар денсаулық бұзылысы бар адам. Айтқандай, БҰҰ деректері бойынша, әлемде психикалық және физикалық кемістігі бар жандар шамамен 450 миллион адамды құрайды. Бұл дегеніміз, яғни, біздің планетаның тұрғындарының 1/10 сағатын алып отыр. Әр елдегі мүгедектер азаматтардың қамқорлығының мәні болып табылады.

Елдің қарттар мен мүгедектерге қатысты негізгі қамқорлығы, олардың қаржылық көмегі (зейнетақылар, жеңілдіктер және т.б.) болып табылады. Алайда, мүгедектерге тек материалдық көмек қана емес, сонымен қатар, кәсіби реабилитацияның да маңызды рөлі бар.

Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау Қазақстан Республикасының Конституциясымен, «Қазақстан Республикасындағы мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы» Қазақстан Республикасының заңымен және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілерімен реттеледі.

Қазақстан Республикасындағы мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы Қазақстан Республикасы Заңының 31, 32- баптарында жұмыспен қамту және жұмыспен қамту стандарттарын, сондай-ақ, осы санаттағы тұлғаларды оқыту және кәсіптік даярлау үшін жергілікті атқарушы органдарды мемлекеттік қолдау көзделген [3, 84].

Жоғарыда аталған нормативтерді орындаған кезде, Қазақстанның барлық облыстарында әкімдер жұмыс орындарының жалпы санынан 3% мөлшерінде жұмыс орындарына квота беру туралы шешім қабылдады. Дегенмен, практикада көрсеткендей, мүгедектерді жұмысқа орналастыру 3%-ға жетпейді. Мүгедек адамдарды квотаға жұмысқа орналастыру өте қиын. Жұмыс берушілердің мүгедектерді жұмысқа қабылдаудан бас

тартуының себептерінің бірі- олардың еңбекке жарамсыздығы, бос жұмыскерлердің жоқтығы салдарынан кәсіпорындарда жұмыс істейтін бос орындарда өздерінің жұмыс күшін пайдалану мүмкін еместігі.

Мүгедектерді жұмыспен қамтуды арттыру қажет. Білімді мүмкіндігі шектеулі жандар барлық жағдай жасалынған жерде жұмыс істеуі қажет. Ал егер болмаса, оны ашып, қамтамасыз ету керек. Бұл үшін мүгедектердің жұмысын жақсарту үшін мемлекет жыл сайын тиісті нормативтік-құқықтық база мен бюджеттік қаражат бөлінеді.

Бұдан басқа алып қарайтын болсақ, біздің ойымызша, мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес, жеткілікті түрде дамымаған заңның келесі ережелеріне назар аудару өте маңызды:

- Жеке кәсіпкерлікті, шағын және орта бизнесті дамыту арқылы мүгедектерге қосымша жұмыс орындарын құру;

- Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес, мүгедектерді жұмысқа орналастыру үшін арнайы, сондай-ақ, әлеуметтік жұмыс орындарын құру;

- Мүгедектерді кәсіптік даярлауды ұйымдастыру (Заңның 31-бабының 2,3,4-тармақтары)[5, 85].

Мүгедектер өздерінің білетіндей, көпшілікке шыққанда қысылатыны айдан анық. Тіпті, денсаулықтарының жоқтығынан да қоғамда қысылатыны анық.

Біз оларды салауатты қоғамда тең азаматтар ретінде сезінуге мәжбүрлейміз. Бұл үшін мүгедектігі бар балаларға, жетім балаларға және әлеуметтік жағдайы төмен отбасылардан шыққан балаларға қолдау көрсету қажет.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, Қазақстанда өзін-өзі жұмыспен қамту мәселесін қалай шешуге болады? Деген сұраққа жауап бері көрсек.

1. Мүгедектердің еңбек нарығында реттеудің үлкен резерві- бұл олардың өз бетінше жұмыспен қамтылуы және мүгедектердің өз ісін ұйымдастыру. Сондай-ақ, осы Заңның 31-бабының 2- тармағындағы басты мақсат,- мүгедектердің арасынан өз бизнесін ашып, жүзеге асырғысы келетіндерге арнайы білім беріп, қолдау[6, 86]. Осыған орай, біз, ЕХӘҚМ-ге «Қол ұшын берейік!» жобасын әзірлеуді және іске асыруды ұсынамыз. Мүгедектерді жұмыспен қамту мәселелеріне қатысты ұсыныстарды қолданамыз. Бұл жобаның мәні келесідей болады: белгілі бір дағдылары бар мүгедектер үшін мемлекеттік қордан жұмысқа қажетті жабдықтар мен шикізатты сатып алу үшін бюджеттен қаражат бөлу. Кәсіби дағдылары жоқ адамдар мемлекеттік жұмыспен қамту бағдарламалры шеңберінде оларға көмектеседі. Мәселен, мүгедектерге тігін, тоқыма, кілем тоқу, кесу, металл, тас және т.б. сияқты салаларда қатысуға болады. Бұл үшін көптеген бағыттары бар. Ең бастысы, мүгедектер бұл да Республикамыздың толықтай құқықтай азаматы, яғни, өзіңе және қоғамға өз пайдасын тигізетін не мемлекетіміздің дамуына үлес қосатын толыққанды тұлға, азаматша болып табылады. Ұсынылған жобаның шеңберінде мемлекет қажетті еңбек жағдайларын жаса үшін қаражат бөлуі керек. Бұдан басқа білікті кадрларға арналған мастер-класс өткізілуі тиіс. Осыдан кейін, мүгедектерге өзіндік дамуына аз ғана болса да уақыт бөлулері керек. Позитивті өзін-өзі жүзеге асыру жағдайында шығындар мен шығыстарды жабатын пайда алуға, жобаға қатысушылар- осы жүйелерді пайдалану үшін ұсынылған материалдық құралдарды сатып алуды немесе кейіннен өтеуді, жалдауды, жасасуды ұсынады. Бұл ұсыныстың мақсаты- мүгедектерге белгілі бір іспен айналысуға ынталандыру, тіпті өз бизнесінің табысты кәсіпкері болу. Осы жобаны іске асыру үшін Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2005 жылғы 21 желтоқсандағы №1266 қаулысымен бекітілген Мүгедектерді әлеуметтік қорғау саласындағы Үйлестіру кеңесінің мамандары арасында жобаны іске асыру үшін қатысушылар құратын комиссия құруы қажет[7, 87]. Жобаны іске асырудың оң нәтижесі болған жағдайда мемлекет тұрақты және мемлекеттік емес кәсіпорындар мен ұйымдарды тартуға және болашағы бар , ұзақ мерзімді бағдарлама ретінде оны ресми түрде рәсімдеуге тиіс. Ол не береді? Мүмкіндіктері шектеулі адамдар мен мүгедектер жаңа дағдыларды меңгеруге немесе өз дағдыларын нығайтуға, ақша табуға, пайда табуға, салықты мемлекеттік бюджетке өз өндірісінен төлеуге мүмкіндік алады. Жұмыс істеуші мүгедек

өзінің кемшіліктерін сезінуді тоқтатып, өзін-өзі толыққанды қоғамның бір мүшесі ретінде сезінетін болады.

2. Мәселені шешудің кәсіптік аспектілері. Мүгедектер жайлы заңнамаларда жұмысқа мүгедек емес, дені сау жұмысшы керек екендігін әлі де қарастырмауда. Толық уақытты еңбекке оңтайландырудың мақсаты- мүгедектен жұмысшыны шығару. Алайда, өзіміз білетіндей, бұл үшін белгілі бір жағдайлар қажет. Эффекифті не тиімді келісім-мүгедектерді жұмысшыларға айналдыру, содан кейін жұмыс істеу, бірақ керісінше емес. Кәсіптік оқыту және мүгедектерге арналған кәсіптік білім беру- олардың кәсіби оңалтуының маңызды аспектілері.

Қазақстан Республикасындағы жұмыссыз мүгедектердің мониторинг барысында, кәсіби дайындығы жоқ орта білімді мүгедектер жалпы бөлімін қамтиды. Арнайы білім беру мекемелері мүгедектерге олардың бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін деңгейде оқытуды қамтамасыз етпейді және олардың кейбіреулері танымалды түрде талап етілмейтін мамандарды дайындайды. Бұл негізінен мынадай себептерге байланысты: мүгедектердің кәсіби бағдарлануын жүзеге асыратын Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрлігінің мамандары мүгедектердің өздерінің тілектерін басшылыққа ала отырып, жоғары және басқа оқу орындарына түсуге қатысты нұсқаулар мен қарсы пікірлер туралы жеткілікті ақпарат жоқ; мүгедектерге оқу орындарына түсуге қатысты куәландырулар мен қарсы көрсетілімдер туралы ақпаратқа қол жеткізілмейді. Мүмкіндіктері шектеулі адамдар үшін оқу орындары бейімделмеген, олардың психосомалық мүмкіндіктері үй-жайлардың арнайы инфрақұрылымын, оқу орындары үшін арнайы техниканы және оқытудың арнайы әдістерін қажет етеді. Осыған байланысты мүгедектер үшін оқытуға болатын кәсіптердің ауқымы қысқартылуда, ал оқу орындарына қабылдау үшін қарсы көрсетілімдер қалыптастырылады. Келесі мәселе мүгедектердің көпшілігі жұмыс табу тәжірибесінің жоқ екендігінде. Жұмыспен қамтуды зерттеу мүгедектерге арналған оңалту бағдарламаларына қосылуы керек. Жұмыспен қамту қызметтерінде мүгедектерді жұмысқа орналастырудың айтарлықтай тәжірибесі жоқ.

Мүмкіндіктері шектеулі адамдар үшін кәсіптік даярлауды ұйымдастыру бойынша нормативтерді іске асыру үшін жергілікті атқарушы органдар, атап айтқанда, жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар бөлімі негізінде мүмкіндігі шектеулі адамдарға қызмет көрсетуге арналған арнаулы техникамен және құралдармен жабдықталған «Мүмкіндіктерге қызмет көрсету секторын» ашуды ұсыну қажет (қолдар, креслолар, арбалар және т.б.). Бұл сектордың негізгі міндеті- компьютерлік сауаттылық, салықтық есеп беру, электрондық қызметтерді кәсіби деңгейде оқыту, қолданыстағы нарықтық қатынастарды бейімдеуде әлеуметтік-психологиялық көмек көрсету, жұмыс іздеуді үйрету және басқалар. Екіншісі, мүгедектерді оңалтуға және олардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауға байланысты болып табылады. Және де бұл сектордың мүгедектігі бар адамдарға ыңғайлығы мен қол жетімділігі үшін барлық деңгейіндегі ғимараттарындағы бірінші қабатта орналасуын ұсынамыз. Ол не береді? Яғни, ол мүгедек адамдарды оқытуға, олардың өзін-өзі тәрбиелеу деңгейін арттыруға ынталандыру және де кәсіптік оқыту деңгейін көтеру, біліктілікті өзін-өзі бағалау, жаңа мамандық алуға дайындық және болашақ жұмысқа деген сенім артуда болып табылады.

3. Мәселелерді шешудің заңдық аспектілері. Қазақстан Республикасы мүгедектерді әлеуметтік қорғаудың құқықтық базасының негізін қалады, мүгедектерді қосымша қауіпсіздік кепілдіктерімен қамтамасыз ету үшін қажетті алғышарттар жасалды. Сонымен қатар, мүгедектерді әлеуметтік қорғау және мүгедектерді жұмыспен қамтамасыз ету механизмі нормативтік-құқықтық базаны одан әрі жетілдіруді талап етеді. Біздің ойымызша, бұл үшін қажет: 1) мүгедектерді кемсітуден қорғауға, жалдануға негізсіз бас тартуға бағытталған заңнама нормаларын енгізу. Бұл үшін ҚР «Мүгедектердің жұмыс істеу құқығын жүзеге асыру» 222-бабында мынадай мазмұндағы 3-тармақтағы: «Мүгедектік негізіндегі еңбек шартын жасасудан негізсіз бас тарту Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген жауаптылыққа әкеп соғады». 2) жұмыс берушінің бастамасы бойынша жұмыстан

босатылған мүгедектерге қосымша кепілдіктер мен қосымша әлеуметтік жәрдемақылар белгілейді[8, 88]. Бұл үшін Қазақстан Республикасының «Халықты әлеуметтік қорғау туралы» Заңының 32-бабы «Еңбек қарым-қатынасы саласындағы мүгедектердің құқықтары» деген тармақты қамтиды. Қазақстан Республикасының Еңбек кодексінің «Жұмыс берушінің бастамасы бойынша еңбек шартын бұзу тәртібі» деген 9-тармақпен толықтырылсын: «Мүгедек балаларды, ата-аналарды, мүгедек балалардың қамқоршылығын, оның ішінде қызметкерлердің санын немесе қызметкерлерін қысқарту, кінәлілерді анықтау кезінде жұмыстан босатуды қоспағанда, мүгедектердің қоғамдық ұйымдарының келісімінсіз жол берілмейді»[9, 89]. Мүмкіндігі шектеулі адамдар жұмыскерлердің саны немесе қызметкерлер саны азайған жағдайда жұмысқа шығуға алдын-ала құқығын пайдаланады. 3)мүгедектерді квота орындарында жұмыс істеуге рұқсат бермейтін жұмыс берушілерге айыппұл санкцияларын қолдануға нақты мүмкіндік беретін жұмыс орындарының құнын есептеу бойынша тиісті нормативтік актілерді қабылдау. Ол не береді? Жұмыспен қамту және мүгедектерді жұмысқа орналастыру саласындағы құқықтарды қорғау.

4. Мәселелерді шешудің ұйымдастырушылық аспектілері. Мүгедектерді өз бетінше жұмыспен қамту саласында ұйымдастыру шараларын жүзеге асыру үшін біз мемлекетке: 1) қолданыстағы протездік-ортопедиялық кәсіпорындарды техникалық қайта жарақтандыруды, мүгедектерге арналған оңалту жабдықтарын дамытуды жүзеге асыруға; 2) кәсіпкерлікті, шағын және орта бизнесті дамытуды, мүгедектердің ынталандыру жүйесін енгізу; 3) мүгедектігі бар қоғамдардың мамандандырылған кәсіпорындары сияқты ең көп мүгедек жұмыспен қамтылған кәсіпорындарды қамтамасыз ету. 4) меншік нысанына қарамастан ұйымда орналастыру үшін міндетті болып табылатын тактильді ыаблеткалардың стандартты тізбесін әзірлеу және бекіту. 5) осы санаттағы құқықтарды халықаралық деңгейде қорғау мақсатында мүгедектердің құқықтары туралы конвенцияны ратификациялау.

Мүгедектік әлеуметтік құбылыс ретінде өз уақытында өзекті мәселе болып табылады. Бұл мүгедектер - мүгедектер сияқты халық санатының пайда болуына себеп болады. Өмірдің шектелуі адамның қалыпты жұмыс істеу қабілеті мен мүмкіндіктерін толық немесе ішінара жоғалтуымен көрінеді.

Мүгедектігі бар адамдар, барлық адамдар сияқты, көптеген қажеттіліктерге ие. Жалпы қажеттіліктермен қатар, ерекше аурудан туындаған ерекше қажеттіліктері бар

Мүгедектердің «ерекше» мұқтаждықтарына тән болып табылады:

- әр түрлі қызмет түрлеріне кедергі келтіретін қабілеттерін қалпына келтіру (әлеуметтік оңалту) ;

- қозғалыстың мүмкіндігі;
- басқа адамдармен байланыс;
- әлеуметтік, мәдени және басқа салалардағы объектілерге еркін қол жеткізу;
- білім алу, білім алу мүмкіндігі;
- жұмысқа орналасу мүмкіндігі;
- жайлы жағдай;
- әлеуметтік-психологиялық бейімделу;
- материалдық қолдау.

Мүгедектерді қанағаттандыру мүмкін еместігі әртүрлі салаларда мүгедектер үшін көптеген пролемаларды тудырады.

Қазіргі жағдайда бірнеше маңызды мәселелер бар: 1) әлеуметтік-тұрмыстық проблемалар; 2) психологиялық мәселелері; 3) білім алудағы проблемалар; 4) жұмыспен қамту мәселелері.

Мүгедектердің әлеуметтік проблемалары оларды қоғамдағы өмір жағдайына бейімдеу мүмкіндігімен байланысты. Әлеуметтік-тұрмыстық мәселелердің ішінде:

1. Өзін-өзі тану функцияларын шектеу. Бұл мәселе өздігінен киіну, азық-түлік алу, жеке гигиенаны қадағалау, өздігінен жүріп-тұру, өз орнында тұру немесе тұру қабілетсіздігінде көрінеді. Ол үшін сыртқы көмек қажет. Бұл жағдайда әрдайым жақын туысқандары оларға көмектесе алмайды, мұнда әлеуметтік қызметкерді құтқару керек. Жиі бұл проблемалары бар

адамдар тұрғылықты және әлеуметтік оңалту орталықтарының көмегіне жүгінеді.

2) Мүгедектерге қойылатын түрлі шектеулер, яғни, әлеуметтік өмірде, отбасында тіпті жұмысында болмасын бұндай шектеулер өзек алып жатқаны баршамызға мәлім. Барлық адамзат үшін қазіргі заманғы әлемде барлық салаларда өмірді өзінше жүзеге асыру қажет. Әрбір адам отбасын құруға, жоғары әлеуметтік мәртебеге ие болуға, басқаша айтқанда, олардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға тырысады [10, 90-57].

2) Мүгедектердің қазіргі таңдағы тағы бір үлкен мәселесі-психологиялық проблемалар болып табылады. Бұл психологиялық ауытқулар сыртқы күштен не болмаса қатты соққы яки, моральдық тұрғыдан алуы психологиялық дертті туғызады. Сондай-ақ, әрине, мүгедектік алу адам психикасына әрдайым әсер етеді. Мүгектігі бар адамдар өзіне және басқа адамдарға ашуланып, өмірге қанағаттанбайды. Психологиялық проблемалар, бірінші кезекте, психологиялық қорғау механизмдерін дұрыс пайдалануды қамтитын психологиялық қауіпсіздікті қалыптастыруды талап етеді; жеткілікті өзін-өзі бағалау; ішкі бақылау жүйесі-мінез-құлық пен оқиғалардың себептерін іздеу; шағымдар деңгейінің реализмі. Және де психологиялық проблемалардың бірі- олардың өзін-өзі қабылдауы. Мүгедектігі бар адамдар өздерін «басқаша» деп санайды, бұл өз өмірін оқшауландырып, қанағаттандырмайды. Зерттеу нәтижелері бойынша мүгедектігі бар адамдардың тек 3,8% ғана өмір сүру сапасын бағалайды екен.

Психологиялық проблемаларды шешу психологиялық оңалту және бейімделу процесін қамтиды. Ол әртүрлі арт-терапия әдістерін қолдануды қамтиды: изотерапия, құмды терапия, музыкалық терапия және басқалар. Жақында арт-терапия әдістерінің маңызы зор болды.

Қазіргі уақытта мүгедектерді психологиялық оңалту және бейімдеу процесі қиын, өйткені:

- Мүгедектердің өміріне қанағаттану деңгейі төмен және өсу динамикасы;

- Өзін-өзі бағалауы да теріс динамикаға ие;

- Басқалармен қарым- қатынас саласында мүгедектер үшін маңызды мәселелер туындайды;

- Мүгедектерді эмоционалдық жағдайы болашақта алаңдаушылық пен белгісіздікпен, пессимизммен сипатталады.

3) Білімалу және жұмысқа орналасу да үлкен проблемалар болып табылады. Олар көптеген қиындықтарды тудырады. Қазіргі әлемде білім қоғамның әлеуметтік құрылымын сақтау және өзгерту, сондай-ақ, адамның әлеуметтік, кәсіби ұтқырлығын сақтаудың негізгі факторларының бірі болып табылады.

Білім беру мобильділік факторы ретінде әлеуметтік сатыға көтерілу мүмкіндігін айтарлықтай арттырады, ал кейбір жағдайларда оның жағдайы. Білім алу мәселесі мүгедектің шектеулі ұтқырлығы, ақпараттың қолжетімділігі, инфрақұрылымның болмауы [11, 91-58].

2017 жылы 28 желтоқсандағы №319 «Білім туралы заң» , 1-ші және 2-ші топтағы мүгедектер, сондай-ақ, бала кезінен мүгедектер мемлекеттік жоғары оқу орындарына бәсекеге қабылданбайды. Алайда, университетке түсу үшін мүгедектігі бар жастардың көпшілігі білім алуға және кейін жұмысқа орналасуға заңды құқығын жүзеге асыра алмайды. Бұған яғни, ең алдымен, мүгедектерді оқытудың қолдаушы технологиялары мен жағдайлары болмағандықтан олардың көбінесе білім алу мүмкіндігі жоқ [12, 92-59].

Енді мемлекет білім алу мәселесін шешу үшін белсенді шаралар қабылдайды, атап айтқанда, қосымша білім беру жүйесі әзірленді. Тольқ мағынада қосымша білім беру- қосымша білім беру бағдарламаларын, білім беру қызметтерін, ақпараттық-білім беру қызметін жеке адамның, қоғамның және мемлекеттің мүддесі үшін негізгі бағдарламалардан тыс жүзеге асыру процесі.

Мүгедектерге белгілі бір әлеуметтік топқа бағытталған қосымша білім алуды қарастырсақ. Яғни, салыстырмалы түрде, Ресейде он үш миллионнан астам мүгедек бар, бұл мәселенің ауқымын көрсетеді. Олардың 5-ден астамы 20-дан 50-ге дейін, олардың 80%-ы жұмыс істегісі келеді, бірақ білім беру қызметтері нарығының қол жетімсіздігіне байланысты

олар мұны істете алмайды.

Қосымша білім беру жүйесі екі функцияны орныдайды: біріншісі- бос уақыт, (музыкалық білім, өнер, спорт және т.б.), екіншісі-жаңа мамандық алуға, біліктілігін арттыруға, мамандарды қайта даярлауға бағытталған кәсіптік білім беру.

Біріншісі-өз бетінше білім алу, шығармашылық әлеуетін дамыту, өйткені оның бағдарламаларын жүзеге асыру адамның шығармашылық қабілеттерін дамытуға, жеке ресурстардың ашылуына, табиғи бейімділікке байланысты.

Екінші типтегі қосымша білім беру бағдарламаларын тұтыну- кәсіби, ең алдымен, кәсіптік тұрғыда өзін-өзі жетілдіруге, мансаптық мақсаттарға жету қажеттілігіне немесе еңбек нарығында олардың позициясын өзгертуге байланысты. Мүгедектігі бар адамдар үшін білім алу және мамандық алу- социализацияның, әлеуметтік- мәдени және экономикалық ұтқырлықтың тиімді құралы.

Білім алу проблемалары мүгедектер үшін жұмыспен қамту проблемаларын тудырады. Қазақстанда болып жатқан экономикалық, әлеуметтік және саяси өзгерістер, сайып келгенде, азаматтардың құқықтары, міндеттері мен мүдделерінің балансын қамтамасыз етуге тиіс, бұл қоғамның тұрақтылығының кепілі болып табылады және әлеуметтік шиеленісті төмендетеді. Ең басты шарттардың бірі- адамның жұмыс істеу құқығын қамтамасыз ету.

Еңбек қызметі қоғам мүшелерінің қарым-қатынасын анықтайды. Мүгедектің сау адаммен салыстырғанда, жұмыс істеу мүмкіндігі шектеулі. Статистикаға сәйкес, мүгедектердің 20,5%-ы жұмысқа орналасты.

Нарықтық экономикада мүгедектер қоғамның басқа мүшелерімен салыстырғанда, бәсекеге қабілетті болуы және еңбек нарығында тең дәрежеде әрекет етуі керек. Әрине, кәсіптік оңалту мәселесі өзекті болып табылады. Нарықтық экономикадағы жұмыспен қамтудың қазіргі жүйесі әлі анықталмаған және оны жетілдіру қажет.

Қазақстан Республикасында мүгедектерге көмек көрсетудің қазіргі жүйесі ешқашан олардың қоғамға кірігуіне бағытталмаған. Көптеген жылдар бойы мүгедектерге қатысты мемлекеттік саясаттың негізгі принциптері өтемақы және оқшаулану болды. Мемлекеттік саясатты реформалаудың басым бағыты оларды оңалту болып табылады [13, 93-60].

Реформаны жүзеге асырау үшін мүгедектерге түбегейлі жаңа көзқарасы бар жаңа мамандар қажет. Мұндай мамандар міндетті түрде мейірімді болуға және жоғары сыныпты мамандарға айналуға, сондай-ақ, олардың қызметін жүзеге асыру үшін лайықты материалдық-техникалық базаға ие болуы керек.

Мүгедектердің жұмысы адамның бекітуіне, психологиялық тосқауылдарды жоюға, мүгедектер мен олардың отбасыларының материалдық жағдайын жақсартуға және белгілі бір дәрежеде терапевтік рөлге ықпал ететін маңызды әлеуметтік-психологиялық және моральдық-этикалық маңызға ие.

Мүгедектердің еңбек нарығы жалпы еңбек нарығының белгілі бір сегменті ретінде үлкен деформациямен ерекшеленеді: мүгедектердің жұмыс орындарына сұраныстың жоғары болуына байланысты олардың ұсыныстары іс жүзінде жоқ. Оның дамуы үшін сыртынан түзету қажет. Мүгедектерді жұмысқа орналастыру саласындағы мемлекеттік шараларды (жұмыс орындарына квоталар, айыппұлдар) олардың тиімсіздігін көрсетті.

Қазіргі заманғы қоғамда мүмкіндігі шектеулі адамдар көптеген мәселелермен тығыз байланысты. Мүгедектер проблемаларын шешу құзыретті органдардың ведомствоаралық өзара іс-қимылында және халықтың осы тобымен кешенді жұмыс жүргізуде мүмкін.

Мүгедектерге қатысты белсенді мемлекеттік әлеуметтік саясатын жүргізілуінде. Ол мүгедектердің әлеуметтік мәртебесін қалпына келтіру және олардың материалдық тәуелсіздігін қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан Республикасының Конституциясында көзделген экономикалық, әлеуметтік, мәдени, жеке және саяси құқықтарды жүзеге асыруға және олардың қызметіне шектеулерді жоюға басқа азаматтармен тең мүмкіндіктер беруді көздейді.

Мемлекеттің мүгедектерге қатысты әлеуметтік саясаты бірнеше бағыттарға ие:

1. Медициналық көмекті ұйымдастыру. Денсаулық сақтау саясаты мүгедектерге қол

жетімді және сапалы медициналық көмек көрсетуге, олардың денсаулығын жақсартуға жағдай жасайды;

2. Мүгедектерді тұрғын үймен қамтамасыз ету. Заңнама мемлекеттік органдарының мүмкіндігі шектеулі азаматтарға тұрғын үй алуға, олардың қауіпсіздігін, қол сұғылмауын және оларды еріксіз бас тартудың қол жетімсіздігін қамтамасыз етуге жағдай жасауына қажеттілікке негізделген.

3. Мүгедектерді тәрбиелеу. Мемлекет балаларды тәрбиелеу мен оқытудың үздіксіздігін, мүгедектігі бар балаларды әлеуметтік бейімдеуді қамтамасыз етеді.

4. Мүгедектердің ақпараттық және әлеуметтік инфрақұрылымға кедергісіз қол жеткізуін қамтамасыз ету.

5. Мүгедектерді жұмысқа орналастыруға жәрдемдесу. Мүгедектерді жұмысқа орналастыруға жәрдемдесу бірқатар маңызды іс-шаралар арқылы жүзеге асырылады, бұл еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттырады.

6. Мүгедектерге арналған бос уақытты ұйымдастыруға жәрдемдесу. Мүмкіндіктері шектеулі азаматтарды қоғамға тиімді ықпалдастыру үшін оларды бос уақытты өткізу (спортпен айналысуға, мұражайларға, кітапханаларға, театрларға болуға және т.б.) енгізуге ерекше назар аудару керек.

7. Мүгедектерді материалдық қолдау. Бұл бағыттар әртүрлі себептер бойынша (зейнетақылар, жәрдемақы, өтемақы).

Әлеуметтік бағдарлама шеңберінде мүгедектерге, басқалармен тең дәрежеде физикалық ортаға, көлікке, ақпаратқа және коммуникацияға, сондай-ақ, объектілер мен қызметтерге тең қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін жағдай жасау - Қазақстанда «қол жетімді қоршаған орта» әлеуметтік бағдарлама әзірленіп, жұртшылық үшін ашық ұсынылды.

«Қолжетімді қоршаған орта» бағдарламасының негізгі бағыттары:

- мүгедектердің қажеттіліктерін ескере отырып, жалпы мақсаттағы архитектуралық құрылыстарды құру;

- мүгедектердің хабарлығын арттыру үшін баннерлер мен арнайы карталарды орнату;

- мүгедектер толыққанды азаматтармен тең дәрежеде қатыса алатын мәдени іс-шараларды ұйымдастыру;

- тұрғын үйлерді мүгедектердің қажеттіліктеріне бейімдеу;

- осындай азаматтарды жұмысқа орналастыру мәселесін шешу және т.б.

Қорытындылай келе, мүгедектерді кейіннен жұмысқа орналастырумен кәсіптік оңалту мемлекеттің экономикалық жағынан тиімді екендігін айтқымыз келеді. Өйткені мүгедектерді оңалтуға жұмсалған қаражат мүгедектерді жұмысқа орналастыру нәтижесінде салық түсімі түрінде мемлекетке қайтарылады.

«Қол жетімді қоршаған орта» бағдарламасын жүзеге асыру барысына келесі нәтижелерге қол жеткізілді: оңалту орталықтарының өсуі және олардың қызметтерінің сапасын арттыру; шектеулерің дәрежесін анықтау бойынша медициналық сараптаманы жетілдіру.

Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі мүгедектерді 2016-2018 жылдарға қарай 200 мыңға қысқартуды растайды.

Мүгедектерді әлеуметтік қорғау - мемлекеттің әлеуметтік саясатының басым бағыттарының бірі. Айта кету керек, бұл бағыт елімізде белсенді дамып келеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Белькова Н.М. Развитие трудовой занятости инвалидов в современных условиях России. Автореф. Дис.-М., 2012.-266

2 Жаворонков Р.Н. проблемы правового регулирования квартирования рабочих мест для инвалидов// Вестник Омской юридической академии. 2014. №2 31-346

3 «ҚР мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы» 2005 жылғы 13 сәуірдегі Заңы

4 Нургалиева Е.Н. Комментарий к Трудовому кодексу Республики Казахстан. Общая и особенная части. – Алматы: Жеті жарғы, 2009. – 656 б.

5 Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы// Қазақстан Республикасының Заңы.- 2005 жыл 13 сәуір <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z050000039>

6 Токсанбай Қ. Халықтың қамы мен халі//Егемен Қазақстан.- Астана, 2015 жыл 12наурыз, 12б

7 Қожамқұлова Л.Т.Қазақстанда қазіргі жағдайда халықты әлеуметтік қорғау жүйесін қаржымен қамтамасыз ету ерекшеліктері //«Әуелбек Қоңыратбаев оқулары» атты республикалық ғылыми – теориялық конференция материалдары. – Қызылорда, 2011жыл 15 сәуір

8 Сенокосова О.В. Занятость инвалидов: формы и перспективы развития в российской экономике: дис.- Саратов, 2015-224б

9 В Республики Казахстан сократилось число инвалидов/ Егемен Қазақстан- Столичный выпуск № 6913[электронный ресурс]

10 Социальная политика государства в отношении инвалидов [Электронный ресурс]. URL:http://life-prog.ru/1_23893_sotsialnaya-politika-v-otnoshenii-invalidov.html (дата обращения: 24.01.2016)

11 Закон Республики Казахстан об образовании//28.12.2017г

12 Сведения о работающих инвалидах, состоящих на учете в системе Пенсионного Фонда в Республике Казахстан [Электронный ресурс].

АПЕЛЛЯЦИЯЛЫҚ САТЫДАҒЫ СОТТЫҢ ӨКІЛЕТТІГІ

Абдраимов Ерлан

6M030100 - «Құқықтану» мамандығының 2 курс магистранті

Ғылыми жетекшісі: з.ғ.д., профессор Нурмагамбетов А.М.

Қазақстан Республикасы басты құндылықтары адам, оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары болып табылатын демократиялы, зиялы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет болып саналады (Қазақстан Республикасы Ата Заңының 1 бабы). Азаматтық іс жүргізу заңдылығы сот қорғанысын қабылдау құқығын кепілдендірудің жүйесін, соттардың жұмыстарының тиімділігін арттырудың бір қатар құралдарын, сондай-ақ, жоғары тұрған соттардың төменгі тұрған соттардың іс-әрекетіне бақылау жүргізудің әдістерін қарастырады. Мемлекеттік және қоғамдық өмірдің құқықтық негізін үнемі нығайтуға, заңдылық пен құқық тәртіптерінің қатаң сақталуына, құқық қорғау органдары мен соттардың жұмысын жақсартуға ерекше көңіл бөлінеді. Аталған органдар азаматтар мен ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауда алдыңғы қатарда тұр. Соттық қорғаныс алу құқығының кепілдіктерінің бірі, сонымен қатар, соттық бақылау жасауды жүзеге асырудың жетекші түрлерінің бірі болып апелляция табылады («апелляция» термині латын тілінен шыққан, сотқа шақыру, жоғары тұрған сотқа шағымдану деген ұғымды білдіреді), яғни, жоғары инстанциядағы соттың белгілі бір істі екінші рет қайта қарауын білдіреді [1].

Соттың іс-әрекетіне бақылау жасаудың мәні соттық тәжірибеге басшылық жасаумен, яғни, заң күшіне енбеген шешімдерді тексеру бойынша, сондай-ақ, сот қателіктерінің алдын алу және түзету бойынша жоғары тұрған сот органдарының іс-әрекетімен ашылады. Ол барлық төмен тұрған сот органдарының материалды және іс жүргізу құқықтарының ережелерін бұлжытпай орындауына бағытталған [2].

Сот шешімдерін қайта қарау институты – бұл іске қатысушылардың мүдделерін құқықтық қорғау мен экономикалық үрдіс арасындағы келімісдердің бір түрі болып табылады. Себебі, істі жоғары тұрған буынның қарауына беру бірінші инстанциядағы соттың шешіміне бір жақтың немесе екі жақтың да өкілдері наразылық танытқан кезде ғана жүзеге асырылады.

Ресейлік сот жүргізу ісінде аталған институт жаңа құбылыс ретінде саналмайды. І Петрдің кезінде шешімдерді қайта қараудың сол кездегі жаңа түрі – апелляция заңмен қарастырылған болатын, ол кездері апелляциялық шағымдануға азаматтық істер бойынша сот шешімдерді жатқызылған. Ресейдің азаматтық сот ісін жүргізуде 1917 жылға дейін апелляция ретінде бірінші дәрежелі соттың қабылдаған шешімі дұрыс емес деп таныған сот ісіне қатысушының екінші дәрежелі сотқа бірінші дәрежелі соттың шешімін қайта қарауы бойынша шағымдануын қарастырған [3].

Ал Қазақстан Республикасында апелляциялық шағымдану институтының құрылғанына көп уақыт өткен жоқ. Қазақстан Республикасында ауқымды соттық қайта құруларды жүзеге асыру барысында апелляциялық өндіріс идеясы іске асырылды. Қазақстан Республикасының